

Рудницький Ю.
журналіст (м. Київ)

Примирення. Від Волині – до Майдану

Ніколи раніше українці та поляки не були такими близькими між собою, як під час драматичних подій у моїй країні з осені 2013 року по зиму 2014 року. Це результат процесу зближення двох народів, початого раніше інтелігенцією, який тривав, попри всілякі перешкоди.

Боюся тішити себе і читачів ілюзіями, але останнім часом мені здається, що навіть якщо примирення між нашими народами, поляками і українцями, ще рано характеризувати як остаточне, то принаймні вбити знову клин ворожнечі між ними ймовірно буде важко ...

Рік 2013 виявився своєрідним випробовуванням на міцність польсько-української згоди. Останні місяці минулого року і початок 2014-го показав, що єднає нас не тільки спільні сторінки історії, а й готовність до активної боротьби за гідність, незалежність, «за нашу і вашу свободу» в нинішніх часах. Тут і зараз.

Що я маю на увазі, коли говорю про випробування?

Йдеться хоча б, наприклад, про випробування ... ювілеями.

Поляки і українці полюбляють всілякі ювілеї. Це ще одна риса, яка об'єднує нас, окрім інших спільних речей. Обидва народи схильні розглядати сучасні події з погляду історичної ретроспективи. Але, на жаль, це не завжди сприяло порозумінню між спадкоємцями співмешканців I і II Речі Посполитої, котрими ми є. Пригадуємо натомість взаємні образи і невдоволення – хоча радше (особливо в умовах зростаючих загроз з боку Росії) очікувалося, що мусили би насамперед пригадувати те, що поєднувало нас протягом століть – наприклад, демократичні традиції, взаємні культурні впливи; зрештою, спільні перемоги на полі битви.

Минулий рік, зокрема, містив у собі одну дійсно драматичну річницю – 70 років «Волинської різанини». Можливо, в Польщі це не

дуже відомо, але даний вираз нині також використовується і в Україні – хоча в основному в середовищі істориків і частини інтелектуалів, зацікавлених проблематикою польсько-українських стосунків та доброзичливих до справи примирення. Натомість у нас частіше вживається дещо інший вираз – «Волинська трагедія».

На мій погляд, це не звучить, як евфемізм. Нема тут також жодної спроби перекласти «свою» частину відповідальності на сусідів. Я трактую для себе зміст цієї фрази, як щось значно більше, ніж «простий» геноцид. А саме - як братовбивство. Вбивство поляків на Волині в 1943 році, розпочате відділами УПА, призвело до вбивств українців, скоєних Армією Крайовою – зрештою з цієї низки безжальних і безглузких за своєю жорстокістю вбивств, коли просто всі були проти всіх, скористалася третя сторона.

Здається, що читачам навіть не потрібно трьох спроб, аби вгадати, яка саме...

Я не впевнений однак, що саме в такий спосіб, тобто як братовбивство, усвідомили події на Волині повністю і до кінця всі, хто мешкає по обидві сторони польсько-українського кордону. А у братовбивстві ж нема поділу на переможців і переможених – переможеними, по суті, опинилися всі ті, хто брав у ньому участь. І не тільки вони, але й їхні нащадки, які сьогодні змушені руйнувати стіни ненависті й підозрливості, побудовані предками за десятки років, а також розгрібати й виправляти їхні помилки, а іноді просто гігантські дурощі, результатом чого виявилися зламані людські долі обох народів.

Якщо ми справді хочемо не лише примирення, але й поєднання, то наш діалог має складатися не із взаємних звинувачень (їх кожна сторона може виставити іншій цілий список) і не в мірянні одних перед одними кількістю власних жертв, яку до кінця, схоже, встановити не вдасться. Він має починатися з того, що нас єднало – політично, культурно, економічно. А далі треба з'ясувати: як дійшло до роз'єднання? Чи можна було його уникнути і як? Від кого це залежало? Хто і що мав би і міг зробити – з обох сторін! – аби цього не сталося, але не зробив? І чому не зробив? І до чого це призвело, хто від цього постраждав? І як це все можна сьогодні виправити, щоб ненависть предків не передавалася нащадкам. Тільки такий діалог має сенс. Діалог, котрий керується заповіддю Христовою «Блаженні миротворці».

Я не говорю зараз про причини і витоки усіх цих злочинів і взаємних трагедій, про те, з чого все почалося, як і чому до того дійшло – це окремий розділ окремої теми і не для цієї статті. Але, на мій погляд не один поляк і не один українець погодився би, що краще аби поляки і українці воювали би в ті роки разом проти нацистів і советів, а не проти один одного. І особливо зараз, коли Москва, бажаючи відновити свій вплив на вислизаючу з-під нього Україну, також загрожує Польщі.

Я маю на увазі, передусім, той відомий запис Романа Кокорева, юридичного радника представника Росії в Раді Європи, опублікований на його сторінці в Facebook. Кокорев, зокрема, мріє про повернення до складу нинішньої Росії «втрачених» нею країн Балтії, Аляски, Фінляндії і, звичайно, Польщі – не кажучи вже про Україну. На думку Кокорева, «це все російські землі, частина Росії!»

Можна було би навіть не звертати уваги на цю ахінею пересічного ідіота з юридичною освітою, якби не та деталь, що Роман Кокорев також обіймає посаду юридичного і політичного радника російського парламенту (Держдуми) і, крім того, працює старшим науковим співробітником Інституту законодавства та порівняльного правознавства при уряді Російської Федерації [1]. Так що можна уявити, який спосіб мислення переважає в середовищі не тільки таких радників, але також і тих, кому вони надають поради.

І наостанок стосовно Волині. В липні ця тема знову постане. Тому процес примирення значною мірою залежить від того, чи пам'ятають жертв українсько-польського протистояння поляки й українці вшановуватимуть разом, чи, як часто було перед тим, «розбредуться по кутках»? Як це вже було, коли в Любліні ще 6 лютого 2013 року відбувся суто польський науковий «междусобойчик» з питань Волині, організований польським Інститутом національної пам'яті, але без участі українських учених. Україна відповіла аналогічним «междусобойчиком» на ту ж тему, який пройшов 22 квітня у Львівський облраді за участі українських учених і політиків. Жоден польський науковець на ній не був присутній.

Чи є припустимим обговорення спільної трагедії без участі другої сторони? Запитання видається риторичним.

Всупереч спірним (м'яко кажучи) імпрезам «історичної реконструкції» в Польщі на тему Волині (залишимо це питання на розсуд читачів, чи можна перетворювати польську національну трагедію на шоу в прямому ефірі – як іноземець, вважаю, що не маю права нав'язувати або радити полякам, що і як вони повинні робити в своїй власній країні; тішуся однак, що українці ще не здогадалися «історично реконструювати» Великий Голод 1932-1933 рр. перед натовпами глядачів з кока-колою і поп-корном), всупереч ідіотським територіальним претензіям до Польщі, оприлюднюваних українськими націоналістами, ані поляки, ані українці в цілому не втратили свої добрих намірів і бажання продовження діалогу на основі «спільної моральної мови та спільної етичної позиції». Останні слова взяті з листа відомого юриста й історика Владислава Желеньського – в минулому прокурора на судовому засіданні по вбивству міністра внутрішніх справ Броніслава Перацького, здійсненого українськими націоналістами під керівництвом Степана Бандери, а після другої світової війни щирого і справжнього прихильника польсько-українського примирення – до відомої активістки українського жіночого руху Мілени Рудницької.

Ці добрі інтенції і позитивне мислення, про котрі, хоч і в дещо інших словах, сказав Владислав Желеньській, дійсно виявилися ефективними. Дедалі більше українців, у тому числі звичайних громадян, а не лише істориків та інтелектуалів, звертають увагу на те, що поєднувало і, всупереч усьому, і досі поєднує два народи.

Що стосується тих других, то процес реабілітації історичного спадку Першої Речі Посполитої як спадку не лише польського народу, але й українського, що його розпочала в першій половині 1990-х знана українська дослідниця, доктор історії Наталя Яковенко, приніс свої плоди. Я маю на увазі, перш за все, процес так званої «нострифікації», коли низка видатних осіб та діячів Польщі, Литви і Речі Посполитої, які раніше вважалися лише польськими героями (і то виключно поляками, українці ж трактували їх як чужинців), їх життя і діяння сприймаються нині як частина історії України і навіть вони самі розглядаються ... як українці («русини»). Серед них, наприклад князі Острозькі, Вишневецькі та інші. Або навіть Станіслав Жолкевський – народився недалеко від Львова, перший європеєць, який взяв Москву (можливо,

це якась іронія долі, що якраз нині для України це виглядає свого роду символом), засновник навчального закладу в Жовкві, відомий своєю релігійною толерантністю в період перебування на уряді київського воєводи. Або його знаменитий правнук, король Ян III Собеський. Або, наприклад, Станіслав Ожеховський (Оріховський), відомий письменник і гуманіст, який не приховував свого русинського походження, але тільки недавно став в Україні предметом національної гордості. Або навіть Бернард Претвич – уродженець Сілезії, ополячений німець, один з героїв і організаторів ранньої української козаччини у першій половині XVI століття. Те ж саме стосується полковника Стефана Хмелецького (1580-1630) – коронного стражника, поляка за походженням, який користувався популярністю серед українського козацтва і спільно з польськими жовнірами і українськими козаками організував відсіч татарським набігам. Ще однією заслугою Хмелецького є зміцнення стосунків між поляками і українцями. Те, що українські козаки не приховували сліз на похоронах полковника Хмелецького, можна пояснити тим, що, він, за словами історика Михайла Грушевського, трактував козаків як братів по зброї, а не звичайних магнатських підданих.

Що ж до пересічних людей, то, повертаючись до короля Яна III, хотів би нагадати, що пам'ятник йому має постати в Яворові (Львівська область), згідно з рішенням міської ради Яворова, ухваленим ще в листопаді 2013 року. Таким чином, українці віддали данину пам'яті не тільки королю, але і героям Віденської відсічі, ювілей якої (330 років) відзначався минулого року. Адже в армії короля Яна воювали гусари, панцерні і інші, котрі народилися і жили на теренах сучасних Центральної і Правобережної України. І то не лише поляки.

В Галичині, на Волині та Полтавщині тепер можна прогулятися вулицями князів Острозьких, Ружинських, Вишневецьких – відповідно в Тернополі, Луцьку і Лубнах.

В Тернополі мер цього міста Сергій Надал оголосив минулий 2013 рік роком Яна Амора Тарновського – засновника міста і польського великого коронного гетьмана – між іншим, етнічного поляка.

Для українців «нострифікація» є важливою насамперед через необхідність повернення до «європейської сім'ї». Одним із засобів для цього повернення є розрив із монополією так званої «селянської традиції». Протягом довгого часу вона формувала імідж України в очах

як українців, так і інших народів, як краю виключно селянського і з селянською ментальністю. Ця традиція культивувалася як українськими «народниками», так і комуністами. І ті, і інші, прагнучи покінчити з «панською традицією», нав'язували заперечення і неприйняття політичного та культурного надбання Речі Посполитої.

А між тим, «найясніша Річ Посполита» була не тільки польською державою, але польсько-литовсько-руською. По суті – історичною матір'ю сучасної України. І це всупереч тому, що народження відбувалося значною мірою через кров, драми і страждання – якщо йдеться насамперед про Хмельниччину – для пересічних обивателів, як поляків, так і русинів (не плутати Русь із Росією!). І не випадково видатний український історик Михайло Грушевський характеризував Богдана Хмельницького і його соратників як «бувших людей Речі Посполитої».

До цього варто лише додати думку, висловлену відомим польським істориком Анджеєм Сулимою-Камінським: «Спадок Речі Посполитої витворювали всі народи, котрі її населяли. Помилковими є і польські спроби привласнення цього спадку, і білоруські, литовські чи українські намагання викреслити його зі свого минулого» [&&&] .

Чи можуть наміри науковців висвітлювати спільні сторінки історії України і Польщі досягнути пересічного українського обивателя? Видається, що так. Суджу з власного досвіду. В березні 2014 року один з активістів польської «Солідарності», Ярослав Габріельчик, відвідав місто Бориспіль, де на прохання революційної Народної Ради міста виступав з лекцією про досвід польської люстрації. Після лекції відбувся діалог, в ході якого один з активістів сказав: «Коли ми були разом, ми були непереможними. А від Хмельницького як пішла та сварка, то Росія захопила і Україну, і Польщу»...

Якщо вже мова зайшла про українську Революцію Гідності (2013-2014 рр.), то в цілому поляки на Майдані були популярні, причому сильно. Навіть від радикальні націоналістів зі «Свободи» або «Право-го сектору» мені не доводилося чути жодних поганих слів на адресу Польщі і поляків.

Натомість усі тут пам'ятали і пам'ятають, що кров польського журналіста також пролилася перевели на Майдані під час розгону студентського мітингу 30 листопада 2013 року. Що якраз наступного

дня на мітингу в сотні тисяч людей з вуст Ярослава Качиньського звучало «Слава Україні!» Що поляки, і не тільки ті, хто живе в Україні, але і з польських міст допомагали Майдану в якості волонтерів. Це до Польщі на лікування були відправлені повстанці з Майданів у Києві і в інших містах України.

Але найголовніше – поляки разом з українцями будували барикади, тягнули шини для вогнищ, щоб зупинити «беркутівців» і ризикували собою, беручи участь у зіткненнях на вулицях Грушевського та Інститутській.

Справжнім сюрпризом було побачити в березні на барикадах у Києві одного хлопця з пов'язкою на руці, подібною до тих, які використовували солдати АК і учасники Варшавського повстання в 1944 році. Оповів, що його звали Давидом, що живе в Ополі, а в Києві зарахований в одну з сотень «Самооборони» виконує всі обов'язки, включаючи чергування на чатах.

На барикадах Майдану в Києві польські прапори і українські були разом. Саме так мало бути в дійсності і в ХХ столітті, але на жаль було, як ми знаємо, по-іншому. Тепер здається, що ми виправили помилки наших предків. Я сподіваюся, принаймні, значною мірою. А хто знає, може й назавжди...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. <http://obozrevatel.com/politics/15083-predstavitel-rf-v-evroparlamente-rossiya-namerena-prisoedinit-alyasku-stranyi-baltii-finlyandiyu-i-polshu.htm>

Від автора. Ця доповідь є розширеною версією однойменної статті, написаною для інтернет-сторінки польського «Радіо ВНЕТ»